

مطالعه رویکرد تربیتی در جهت ترویج حجاب با توجه به تجارب زیسته دختران نوجوان مهاجر افغانستانی

راضیه پناهی (نویسنده مسئول)*

رقیه فاضل**

چکیده

کشور ایران از جمله کشورهایی است که در طول سده‌های مختلف مهاجران افغانستانی را در خود جای داده است. این افراد به جهت مشکلات عمده‌ای چون جنگ، فقر، ناامنی و... مهاجرت را به این کشور انجام داده‌اند. این مهاجرت سبب ایجاد نسل دوم و نسل سوم که عمده آنان نوجوانان هستند شده است. این نوجوانان دغدغه‌های مختلفی در بحث شکل‌گیری مسائل دینی خود دارند که یکی از این مسائل دینی که در عصر جدید بسیار مطرح می‌شود بحث حجاب است. این تحقیق قصد دارد بحث حجاب را با توجه به تجربه زیسته نوجوانان مهاجر را به روش پدیدارنگاری بیان کند، به این طریق که مسائل و چالش‌های ذهنی آنان را که در فقه امامیه نیز به آن اشاره شده است، تبیین کند. در این راستا با ۱۵ نوجوان مهاجر مصاحبه صورت گرفته است. تجربه زیسته این نوجوانان نشان از چالش‌هایی چون اصل و میزان پوشش که نشان از دغدغه‌های به ظاهر فقهی است می‌دهد اما با بررسی تجربه زیسته این نوجوانان مشاهده می‌شود که پاسخ‌های فقهی یک بعد از این مسئله است و بعد دیگر تأثیر و شکل‌گیری هویت دینی آن‌ها نیز می‌باشد، چرا که این سؤالات ریشه عمیقی در ابعاد هویتی آنان دارد که نشان از تأثیر‌پذیری جریان‌هایی چون اباحه‌گری است. ترجیح میل شخصی و ابراز جبر گونه حجاب در میان خانواده‌ها از ابعاد تربیتی است که در میان گفتگوها مشخص می‌شود. توجه به این موضوعات و چالش‌ها نشان می‌دهد که این امر نیازمند رویکردهای تربیتی است که بعد عمیق‌تری را در بحث حجاب تبیین می‌کند.

کلیدواژه‌ها: حجاب، فقه، نوجوان مهاجر، رویکرد تربیتی.

* دانش پژوه دکتری قرآن و علوم، گرایش روانشناسی، جامعه المصطفیٰ العالمیه خراسان

** مدرس و مدیر گروه روانشناسی تربیتی - مشاوره، جامعه المصطفیٰ العالمیه خراسان

مقدمه

امروزه مهاجرت، پدیده گسترده و پیچیده‌ای است که عوامل مختلف اجتماعی، سیاسی، نظامی، اقتصادی و... در آن دخالت دارند. در واقع مهاجرت‌های شغلی، علمی، جنگی و... همگی پیامدهای تغییرات بزرگ در جوامع بشری هستند. انسان‌ها همیشه در حرکت بوده‌اند و برای به دست آوردن غذا از یک نقطه به نقطه دیگری عزیمت می‌کردند و پس از ساکن شدن در یک نقطه باز هم دست از مهاجرت نکشیده‌اند. بعضی از مهاجرت‌ها علل مادی داشته و بعضی دیگر علل سیاسی مانند جنگ، انقلاب، کودتا و یا تغییر حکومت. (شاطریان و همکاران: ۱۳۹۵: ۱۴۹)

کشور افغانستان نیز سال‌ها پدیده مهاجرت را با شرایط مختلفی درک کرده است. شاید بتوان گفت جنگ‌ها از جمله عوامل مهم در ایجاد مهاجرت در میان آن‌ها بود. مدیرکل امور اتباع و مهاجران خارجی استانداری خراسان رضوی در گزارشی در سال ۱۴۰۰ بیان کرد:

هم اکنون ۳۵۰ هزار مهاجر افغانستانی در شهر مشهد هست که ۵۸ هزار نفر آن‌ها دانش آموز افغانستانی‌اند و در قالب ۲ هزار کلاس درس در حال تحصیل هستند و ۱۱ هزار نفر دانشجو که در دانشگاه‌های استان خراسان رضوی مشغول به تحصیل هستند. که پنج هزار و ۵۰۰ نفر از این تعداد به تحصیلات دینی و مذهبی اشتغال دارند. (ایرنا: ۱۴۰۰/۸/۴- کد خبر 84542045)

با توجه به این آمار می‌توان گفت تعداد قابل توجهی از مهاجران مشهد را افراد نوجوان و جوان تشکیل می‌دهند؛ نوجوانانی که در واقع نسل دوم و بیشتر سوم افغانستانی‌ها هستند. کسانی که والدین آن‌ها یا در کشور میزبان به دنیا آمده‌اند و یا اینکه در کودکی مهاجرت کرده‌اند. بر این اساس به راحتی می‌توان گفت بیشتر این نوجوانان در کشور میزبان به دنیا

آمده‌اند و به دلیل مدت اقامت والدین‌شان بیشتر از نسل قبل با جامعه میزبان ادغام و در بافت‌های آموزشی و فرهنگی و اقتصادی آن قرار گرفته‌اند. نوجوانان مهاجر افغانستانی مثل هر نوجوانی در پی کسب هویت یابی هستند و به جهت قرابت دینی با کشور میزبان هویت دینی آن‌ها بیشتر در هویت مذهبی شیعی نمود دارد. آنچه در این پژوهش بر آن تأکید داریم شبهات و دغدغه این نوجوانان در بحث حجاب است، به این صورت که با بررسی این شبهات و نگرش‌ها مطالبی را جهت ترویج حجاب بیان کنیم.

با توجه به این امر که مطالعات و تحقیقات کیفی مربوط به مسائل تحلیلی است و تحقیقات کمی بیشتر مربوط به مطالعاتی با اعداد و ارقام است در این تحقیق با روش پدیدارنگاری (مصاحبه‌های عمیق) مسائل و شبهات در باب حجاب نوجوانان مهاجر بررسی شده و با تحلیل هویت دینی، اعتقادی آن‌ها رویکردهای تربیتی بیان خواهد شد.

۱. جایگاه حجاب

اگرچه حجاب به عنوان یک اصل و ضرورت دینی همانند دیگر ضرورت‌ها گاه مواجه با استثنائاتی می‌باشد که حکم و جوب را از آن مرتفع می‌کند، نظیر عدم رعایت حجاب در برابر محارم، الزامی نبودن پوشش به هنگام ضرورت و بیماری و ایضا عدم وجود پوشش برای قسمت‌هایی از بدن چون صورت، اما در لزوم رعایت آن تردیدی وجود ندارد و به عنوان یکی از دستورات موکد چه در قرآن چه در روایات مورد استفاده می‌باشد، لذا ما در این مبحث به بررسی حجاب و ادله لزوم رعایت آن در قرآن و احادیث می‌پردازیم.

۲. حجاب در آئینه قرآن

در قرآن آیات متعددی است که نشان از وجوب حجاب را می‌دهد که به عنوان نمونه دو آیه را ذکر می‌کنیم.

۱. «قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَى إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولَى الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعاً أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ». (نور: ۳۱)

و به زنان مؤمن بگو که چشمان خویش فروگیرند و شرمگاه خود نگه دارند و زینت‌های خود را جز آن مقدار که پیداست آشکار نکنند و مقنعه‌های خود را تا گریبان فروگذارند و زینت‌های خود را آشکار نکنند، جز برای شوهر خود یا پدر خود یا پدرشوهر خود یا پسر خود یا پسر شوهر خود یا برادر خود یا پسر برادر خود، یا پسر خواهر خود یا زنان هم‌کیش خود، یا بندگان خود، یا مردان خدمتگزار خود که رغبت به آن ندارند، یا کودکانی که از شرمگاه زنان بی‌خبرند. و نیز چنان پای بر زمین نزنند تا آن زینت که پنهان کرده‌اند دانسته شود. ای مؤمنان، همگان به درگاه خدا توبه کنید، باشد که رستگار گردید.

کلمه «ابداء» به معنای اظهار است و مراد از زینت زنان، مواضع زینت است، زیرا اظهار خود زینت از قبیل گوشواره و دست بند حرام نیست، پس مراد از اظهار زینت، اظهار محل آن‌ها است. خدای تعالی از این حکم آنچه را که ظاهر است استثناء کرده. و در روایت آمده که مقصود از آنچه ظاهر است صورت و دو کف دست و قدمها می‌باشد. «وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ»؛ کلمه «خمر»، به دو ضمه، جمع خمار است، و «خمار» آن جامه‌ای است که زن سر خود را با آن می‌پيچد، و زاید آن را به سینه‌اش آویزان می‌کند و کلمه «جیوب» جمع جیب- به فتح جیم و سکون یاء است که معنایش معروف است، و مراد از جیوب، سینه‌هاست و معنایش این است که به زنان دستور بده تا اطراف مقنعه‌ها را به سینه‌های خود انداخته، آن را بپوشانند. (طباطبایی، ۱۳۷۴: ۱۵/۱۵۶)

و در تفسیر نمونه نیز خمر به این معنی بازگو شده است:

«خمر» جمع «خمار» (بر وزن حجاب) در اصل به معنی پوشش است، ولی معمولاً به چیزی گفته می‌شود که زنان با آن سر خود را می‌پوشانند (روسری). «جیوب» جمع «جیب» (بر وزن غیب) به معنی یقه پیراهن است که از آن تعبیر به گریبان می‌شود و گاه به قسمت بالای سینه به تناسب مجاورت با آن نیز اطلاق می‌گردد. از این جمله استفاده می‌شود که زنان قبل از نزول آیه، دامنه روسری خود را به شانه‌ها یا پشت سر می‌افکندند، به طوری که گردن و کمی از سینه آن‌ها نمایان می‌شد، قرآن دستور می‌دهد روسری خود را بر گریبان خود بیفکنند تا هم گردن و هم آن قسمت از سینه که بیرون است مستور گردد. (شیرازی: ۱۳۷۱: ۱۴/۴۴۰)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا؛ ای پیامبر! به همسران و دخترانت و زنان مؤمنان بگو (جلبابها) روسری‌های بلند خود را بر خویش فروافکنند، این کار برای اینکه شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند بهتر است (و اگر تا کنون خطا و کوتاهی از آن‌ها سر زده توبه کنند) خداوند همواره آمرزنده رحیم است. (احزاب: ۵۹)

کلمه «جلایب» جمع جلباب است، و آن جامه‌ای است سرتاسری که تمامی بدن را می‌پوشاند، و یا روسری مخصوصی است که صورت و سر را ساتر می‌شود و منظور از جمله (پیش بکشند مقداری از جلباب خود را)، این است که آن را طوری بپوشند که زیر گلو و سینه‌هایشان در انظار ناظرین پیدا نباشد.

«ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ» - یعنی پوشاندن همه بدن به شناخته شدن به اینکه اهل عفت و حجاب و صلاح و سدادند، نزدیک‌تر است. در نتیجه وقتی به این عنوان شناخته شدند، دیگر اذیت نمی‌شوند، یعنی اهل فسق و فجور متعرض آنان

نمی‌گردند. بعضی از مفسرین در معنای آن گفته‌اند این پوشیدگی، نزدیک‌تر بودن ایشان به مسلمان بودن و آزاد بودن را می‌شناساند، چون زنان غیر مسلمان، و نیز کنیزان در آن دوره حجاب نداشتند و حجاب علامت زنان مسلمان بود و در نتیجه کسی متعرض آنان نمی‌شد، و حتی کسی نمی‌پنداشت که ایشان کنیز و یا غیر مسلمان‌اند، و از ملت یهود و نصاری هستند، لیکن معنای اول به ذهن نزدیک‌تر است. (طباطبایی: ۱۳۷۴: ۵۰۹/۱۵)

۳. حجاب در آینه روایات

در نامه امام علی علیه السلام به فرزندش امام حسن علیه السلام در کتاب «تحف العقول» این‌گونه آمده است:

زنان را روی پوشیده‌دار تا چشمشان به نامحرمان نیفتد، زیرا سخت‌گیری در پوشش، برای تو و آنان بهتر است. (ابن شعبه حرانی، بی‌تا: ۱۴۰)

فضیل بن یسار گوید: از امام صادق پرسیدم: آیا از آرنج تا مچ‌های زن نیز در شمار زینتی است که خداوند فرمود: و زنان زینت خود را آشکار نسازند مگر برای شوهران‌شان» حضرت در پاسخ فرمود: آری و نیز آنچه را که روسری زن می‌پوشاند (سر و گردن به جز صورت وی) و دستان او به جز کف آن‌ها زینت است.

امام صادق علیه السلام درباره سخن خداوند تبارک و تعالی: «إلا ما ظهر منها» (جز زینتی که خود به خود نمودار است) فرمود: زینت ظاهر، سرمه و انگشتری است».

در روایت دیگری امام صادق علیه السلام فرمود: «منظور از زینت ظاهر، انگشتر و دستبند و خلخال است و آن همان زینتی است که آشکار می‌شود». (بروجردی: ۱۳۶۶: ۶۱۳/۲۵)

بر اساس ادله فقهی آنچه مسلم و یقینی است وجوب حجاب برای زنان مسلمان است. مرزهای حجاب و قواعد کلی حاکم بر پوشش بانوان مؤمن نیز مشخص شده است، اما نه در روایات و نه در آیات قرآن شکل خاصی از حجاب به عنوان قالب و جویبی مطرح نشده است.

به تعبیر دیگر زنان مؤمن وظیفه دارند تا در برابر نامحرمان همه اعضای خود را جز گردی صورت و دستها تا میچ بپوشانند. اما شکل و رنگ لباس به انتخاب و سلیقه و فرهنگ جامعه واگذار شده است، البته چه شکل و چه رنگ لباس نباید که به گونه‌ای باشد که حکمت و جوب حجاب را از میان ببرد و پوشش خود به عاملی برای تبرج و خودنمایی تبدیل شود. تمام مراجع عظام رعایت حجاب را واجب دانسته اند و به خوبی در خصوص حدود و ثغور آن و کیفیت حجاب فتوهای متعددی داده اند. (میربابائی: ۱۳۹۷: ۴۲)

۴. روش تحقیق کیفی پدیدار نگاری

هدف این پژوهش بررسی تجربه زیسته نوجوانان مهاجر افغانستان است تا بدین طریق کشف کند که هویت دینی این نوجوانان از چه موضوعاتی تأثیرپذیر است. با توجه به بررسی مسئله حجاب و عوامل تأثیرگذار آن و تنوع و تکثری که در فضای مهاجرت در بین نوجوانان دیده می‌شود این پژوهش در مقوله تحقیقات کیفی قرار می‌گیرد و به جهت اکتشافی بودن و فقدان اطلاعات در این موضوع انجام این پژوهش به روش «پدیدار نگاری» است. جامعه آماری منتخب در این پژوهش نوجوانان مهاجر افغانستانی ساکن در مشهد هستند که با خواست خود در این پژوهش شرکت کردند. نوجوانانی که در محدوده سنی ۱۳-۲۱ هستند.

در مجموع مصاحبه‌ها در رده سنی متفاوتی شکل گرفتند و سعی شده بود تا نوجوانان از فضاهای مختلفی انتخاب شوند. با بررسی تجربه زیسته و ورود اولیه به شبهات حجاب، مقوله‌ها کدگذاری باز شده و در مرحله بعد کدگذاری محوری و انتخابی صورت گرفت.

ش. کدها	سن مصاحبه شونده‌ها	سطح تحصیلی
۱	۲۰ ساله	دیپلم
۲	۲۰ ساله	ترک تحصیل رشته پرستاری
۳	۱۶	کلاس نهم
۴	۱۷	کلاس دهم
۵	۱۸	کلاس هشتم
۶	۱۷	کلاس دهم
۷	۲۱	دیپلم
۸	۱۷	کلاس دهم
۹	۱۷	کلاس دهم
۱۰	۲۰	دیپلم
۱۱	۱۵	کلاس هشتم
۱۲	۱۴	کلاس ششم
۱۳	۱۸	کلاس یازدهم
۱۴	۱۷	کلاس دوازدهم
۱۵	۱۷	کلاس دوازدهم

۵. تجربه زیسته در باب حجاب

تجربه زیسته این افراد در باب حجاب متأثر از عوامل و مسائل مختلفی است که با ورود به سؤالات و شبهاتی در باب حجاب گفتگوها به دسته‌های مختلفی تقسیم شدند؛ از جمله بیان شبهات بنیادی که به اصل حجاب و بنیاد حجاب اشکال گرفته‌اند، فقهی که با زمینه‌هایی چون اعتراض (اصل، نوع، رنگ و...) اجبار جغرافیایی و... جمع‌بندی می‌شود.

۵. ۱. شبهات بنیادی

شبهات بنیادی معمولاً با این شیوه بیان می‌شوند که چرا افراد باید حجاب داشته باشند و اصل پوشش و حجاب را مورد سؤال قرار می‌دهند. در بین مصاحبه‌ها یک نمونه از شبهات بنیادی بوده است. نمونه مورد نظر با این نگاه که ضرورتی برای حجاب نیست شبهه خود را مطرح کرده است.

خوب برای چی باید حجاب داشته باشه (یک فرد)	۱

۵. ۲. شبهات فقهی

سؤالات و شبهاتی فقهی معمولاً مربوط به حد و حدود و شرایط پوشش است. به این صورت که معمولاً اصل حجاب برای آن‌ها پذیرفته است، اما نحوه پوشش برای آن‌ها جای سؤال است. نوجوانان با این نگاه که چه حدی پوشش شرعی است، گاه سؤال می‌پرسیدند و در مورد کد ۱۵ حجاب خود را مناسب دانسته و موافق با شرع می‌دانند.

چرا چادر داشته باشم، با حجاب درگیر نیستم با چادر درگیرم مانتوهای عربی که بلند هست مناسب است؟ وقتی چادر نپوشم	۱۲

آره من حجابم و خودم انتخاب کردم حجابم این طوری نیست که چادر بپوشم یا حدود شرعی رو رعایت بکنم کلاً ماتوهای که می پوشم باحجاب هست. نگاه کنین من حجابم و خودم انتخاب کردم این جوری نبوده که مثلاً فلانی چادر داره این باحجاب هست حدود خودم رو رعایت می کنم این جوری نیست که مثلاً موهام دیده بشه یا برجستگی بدنم دیده بشه ممکنه تو بعضی جاها تو بعضی موارد حجابم کاستی و کمی داشته باشه یا تونمازم اما اون به پای خودم می نویسند نه دیگران، چون مطمئنم دینم کامل است، اما این منم که دچار خطا هستم	۱۴

این دو مورد از گفتگوها نشان می دهد حد و حدود حجاب از نظر شرع برای آنها روشن نیست. اینکه آیا ماتوهای بلند حد حجاب است یا اینکه من پوششم مناسب است همه نشان از ندانستن حد شرعی پوشش است.

۶. زمینه های ایجاد شبهات حجاب

زمینه های ایجاد شبهات حجاب نیز دارای گستردگی و تنوع است اما در این پژوهش می توان به موارد زیر اشاره کرد.

۶. ۱. محور اعتراض

با بررسی شبهاتی که نوجوانان مطرح کردند می توان این گونه بیان کرد که این افراد اعتراضی نهفته در موضوع حجاب دارند که نشانگر عدم پذیرش حجابی است که در جامعه کنونی میزبان رواج دارد.

این اعتراض به نحوه حجاب در دین، نوع و رنگ حجاب در جامعه، اشاره دارد:

بیشتر آدما دوست دارند اونچیزی رو که دوست دارند و بپوشند آدما فرق دارند	کد ۲	محور اعتراض
چرا بعضی ها میگن آره شما که شما که حجاب رو رعایت نکردین یک گناه خیلی بزرگ کردین و میری جهنم و	کد ۶	

می سوزی		
کسی که موهایش و بده بیرون اشکال داره. حالا آگه من این حجاب و داشته باشم و موهام و بیرون ندم کسی هم به من کاری نداشته باشه اشکال داره	کد ۸	
امسال خودم از دبیر دینیمون پرسیدم چرا خانمها این قدر حجاب داشته باشند، ولی آقایون نه!	کد ۶	اعتراض به عدم تساوی در پوشش میان زن و مرد
وقتی کلی نگاه می‌کنم به نظرم (اسلام) خیلی سخت گرفته مثلاً چرا ما باید حجاب داشته باشیم آقایون نه یا خیلی مسائل رو من باید رعایت کنم آقایون لازم نیست رعایت کنند، احساس می‌کنم دین به زنها خیلی سخت گرفته	کد ۷	
من فکر می‌کنم دین اسلام برای زنها خیلی سخت گرفته و مرد سالاری بیشتر هست. چرا خدا گفته زنها خودشون و بپوشنن، ولی مردها به اندازه زن ها لازم نیست	کد ۱۰	
من دوست دارم شال رنگ روشن مانند رنگ روشن بپوشم چرا باید همش رنگای تیره بپوشم که سنگین و رنگین باشم مثلاً آگه سنگین و رنگین باشم حال دل خودم خوش نباشه به بقیه فکر کنم خیلی خوبه آدم باید به فکر خودش باشه اون چیزی رو که دوست داره رو بپوشه	کد ۲	اعتراض به رنگ پوشش

این شبهات گرچه با سؤالات آمیخته شده است، اما نشان می‌دهد به علت عدم درک فلسفه حجاب و گاه با همراه شدن فهم و آگاهی نسبت به حجاب نوعی عدم پذیرش و ترجیح میل شخصی با آن همراه است.

۲.۶. ترجیح میل شخصی (شهوت عملی)

زمینه ایجاد شبهات گاه براساس مسائل درونی هر فرد است اینکه افراد میل و خواسته خود را نهان کرده و قصد پذیرش بعضی از مسائل دینی را ندارند.

این دسته از نوجوانان موضوع حجاب را این‌گونه بیان کردند که حجاب بر اساس میل شخصی آن‌ها نیست و آن‌ها دوست دارند چیزی را بپوشند که متناسب میل و نظر خود آن‌ها در بحث پوشش است.

۲	بیشتر آدمای دوست دارند، اون چیزی رو که دوست دارند و بپوشند آدما فرق دارند آقا من دوست دارم ظاهرم اینطوری باشه. ظاهر و پوشش من به توجه آسیبی می‌رسونه؟!!
۴	یک مدت هست دوست دارم چادر بپوشم اما گاهی نمی‌تونم جمعش کنم و گاهی دوست ندارم وقتی چند نفر ازم تعریف می‌کنه دوست دارم بپوشم اما گاهی اذیتم می‌کنه.
۷	دوست دارم هرچی که خودم دوست دارم رو بپوشم و خودم می‌خوام بپوشم
۱۰	من برای بقیه آرایش نمی‌کنم چون خودم دوست دارم و بهم یک حس خوبی می‌ده رفته بودم مشاوره گفته بود هر کاری که بهتره حس خوبی می‌ده همون رو انجام بدیم من آرایش می‌کنم چون بهم حس خوبی می‌ده و دوست دارم
۱۲	من خودم اینطوری هستم که حجاب رو دوست دارم اکثر اوقات که لباسم چسب‌تر یا کوتاه‌تر است چادر می‌پوشم و احساس راحتی می‌کنم، ولی در بعضی موارد احساس می‌کنم مزاحم است وقتی مدرسه میرم با فرم میرم با اینکه چسب هست، ولی چون اذیت میشم با همون میرم و معمولاً این جور جاها نمی‌پوشم یا وقتی کلاس زبان میرم معمولاً نمی‌پوشم، ولی باز خانواده ناراحت میشن که نپوشم.

دقت در این دسته از شبهاات که اساس آن میل شخصی نوجوانان است به این نکته اشاره می‌کند که آن‌ها میل شخصی را مبنای حجاب خود قرار داده‌اند و دوست دارند طبق آنچه که خواسته آن‌هاست رنگ و نوع حجاب خود را مشخص کنند. این موضوع را می‌توان در دسته غلبه شهوت عملی قرار داد از این جهت که گاه فلسفه حجاب را آگاه‌اند، ولی در پوشیدن آن تعلل می‌کنند.

۳.۶. اجبار جغرافیایی

بعضی از زمینه‌های ایجاد حجاب بسته به موقعیت جغرافیایی است آن‌ها این مطلب را عنوان می‌کردند که انتخاب دین بر طبق جبر جغرافیای است که در آن حضور داریم و داشتن حجاب بسته به شرایط این محیط است و اگر در فضایی غیر ایران می‌بودیم مسلماً حجابی نداشتیم.

۵	الان این چیزی که میگم ذهن بیشتر جوان‌ها رو مشغول کرده دین، مذهب و خدا رو موقعیت جغرافیایی تعیین می‌کنند مثلاً اون خانواده‌ای که به دنیا میاید تعیین می‌کند، اصل چیز دیگه‌ای است من خودم وقتی با دوستای مجازی چت می‌کنم بیشتر باشون همین تصور شونه فکر می‌کنن این‌ها الکیه مهم اینه که سالم زندگی کنی
۷	وقتی وارد دین میشی خوب من خودم دین رو انتخاب نکردم بر اساس موقعیت جغرافی اینجا این پوشش رو دارم اگر مثلاً اون قسمت می‌بودم شاید بی حجاب می‌بودم و بر اساس اون دینی که اونجا بود رفتار می‌کردم اما الان در یک کشور اسلامی به دنیا اومدم و دین اجباری دارم و اگر به اجباری نبود من قطعاً این دین رو انتخاب نمی‌کردم
۱۱	(حجاب چرا داشته باشیم؟) ما تو ایران به دنیا اومدیم و مسلمونیم پس همانطور که پدر و مادرمون مسلمونن ما هم مسلمونیم
۱۴	خوب من اعتقادتم رو از کشوری که توش زندگی می‌کنم گرفتم
۱۵	خوب اینجا چون جا افتاده که حجاب باید چادر باشه و بعضیا که از نظر خودشون قبول ندارند حجاب رو خیلی اذیت میشن به خصوص از لحاظ چشمی خوب یکی از دوستامون که رفته بود ترکیه خوب اونجا مسلمونا پوشش‌های مختلف دارند خوب اونجا آرامش روانی بیشتر است چون هر نوع پوششی رو میتونی داشته باشی

۷. عوامل مؤثر بر شکل‌گیری حجاب در نوجوانان

با کدگذاری مصاحبه‌های نوجوانان و تحلیل آن‌ها موضوعاتی مشخص شد که نشان می‌داد عوامل متعددی بر شکل‌گیری هویت دینی آن تأثیرگذار است. مسلماً پوشش هر فردی نشان از پذیرش هویتی است که به دیگران القا می‌کند این افراد با شبهات و سؤالات خود این امر

را بروز دادند که مسائلی سبب شده است تا در نوع حجاب خود تعلل کرده و گاه عدم اقتناع فکری آن‌ها را به سمت کنار گذاشتن حجاب و پوشش اسلامی کرده است.

۱.۷. خانواده

بسیاری از سؤالات و شبهات حجاب که نشان از دغدغه‌های نوجوانان مهاجر می‌دهد برگرفته از شرایط زندگی آن‌ها در سبک تربیتی است که از طریق خانواده منتقل می‌شود. اگر خانواده‌ای متشکل از والدین مذهبی نباشند به طور قطع نمی‌توان از آن‌ها تربیت دینی صحیحی را برای فرزندان انتظار داشت و یا اگر افراد مذهبی باشند اما روش تربیتی صحیحی را انجام ندهند، مسلماً در فرایند تربیت دینی فرزندان دچار مشکلاتی خواهند شد. از جمله مواردی که خانواده ایجاد شبهات را فراهم کرده است غلبه فضای جبری در میان خانواده، مشکلات خانوادگی، نحوه دینداری در میان خانواده است.

گفتگوی آن‌ها نشان از نوعی اجبار است که تأثیر آن در رفتار دینی نوجوانان قابل مشاهده است.

مورد کد ۲ نیز از نشان از این مسئله دارد که در کودکی اعمال عبادی خود را انجام می‌داده است و نحوه گفتگو او نمونه بارز تأثیر خانواده بر انجام اعمال عبادی به صورت نادرست است. این فرد اذعان داشت که ما سال اولی که روزه می‌گرفتیم به سختی روزه می‌گرفتیم چون حتی به ما گفته بودند آب دهنمون رو هم قورت ندیم.

خوب من بچه بودم کلاس قرآن و احکام و می‌رفتم خانواده خیلی تأثیر داشتند. تو همه چی خیلی سخت گرفتند مثلاً سال اولی که ما روزه می‌گرفتیم یادم بهمون گفته بودند نباید آب دهنمون رو قورت بدیم اگه قورت بدیم روزمون باطل است ما تو اون سال خیلی سختی کشیدیم همش مجبور بودیم اب دهنمون رو خارج کنیم و قورت ندیم!

و مورد بعدی بحث اجباری است که در گفتگوی او با تأکیدی خاصی بیان شده است احساس او نشان از این را دارد که در ایام زندگی خود در اجبار خاصی از جانب خانواده بوده و اگر نمازی هم می خوانده از جهت اجبار بوده است

مثلاً مادر من بیاد من و اجبار کنه که تو نماز بخون من با خودم فکر می کنم اون نمازی که من به اجبار باید بخونم چه فایده ای داره خدا اون نمازی که به اجبار بخونم و دوست داره؟ از ته دلم نخونم و مادرم سروصدا کنه من بخونم

اجبار در خانواده باعث می شود تا زمان کودکی همه چیز مطابق میل خانواده باشد اما بعد از رسیدن به نوجوانی رهایی از همه عقاید ایجاد خواهد شد.

خیلی سختی کشیدیم تا اینکه سن شونزده هفده رسیدیم این سختی ها تکرار شده و این مقید گرفتن و... به نظر من یک چیزی رو خیلی سفت بگیری مثل فتر میشه و فتر مییره دیگه عقاید همینجوری است

در توضیح این شبهات می توان گفت خانواده به عنوان یک اصل برای امر تربیت هستند هر سوء تربیت باعث ایجاد مشکلاتی بس عمیق در هویت دینی و دینداری فرد می شوند. این نمونه با اینکه در کودکی در خانواده ای تربیت یافته که مبنای دینی در آن اهمیت داشته اما اجبار باعث می شود که احساس فشار ایجاد شود و به دنبال آن رهایی رخ دهد و همان طور که دیده می شود این رهایی در مبحث دینداری فرد نیز اثرگذار بوده است. مسلماً اجبار در بعضی از مسائل عبادی در کودکی لازم است بدین جهت که کودک هنوز قدرت تفکر قوی ندارد همان طور که در بعضی از روایات نیز آمده است، اما شیوه بیان و هدایت والدین به سمت نماز، حجاب و عوامل دیگر عبادی از نکاتی است که همیشه باید رعایت شود و لازمه تربیت دینداری آگاهی والدین از شیوه تربیت دینی در این دوران است. به طور قطع جبر و

اجبار محدود به زمان خاصی از دوران تربیت است و زمانی که فرد قدرت پیدا کرد این نوع تربیت را رد کرده و همه آن‌ها را زیر سؤال می‌برد.

۲.۷. عدم اقتناع دانشی - معرفتی

یکی دیگر از زمینه‌های ایجاد شبهات عدم اقتناع دانشی، معرفتی برای نوجوانان است. با توجه به این موضوع که نوجوانان در مرحله‌ای هستند که آغاز تفکر انتزاعی آن‌هاست نیاز به یادگیری معارف اعتقادی دارند و اگر این اقتناع دانشی صورت نگیرد به راحتی در دام شبهات مطرح شده در جامعه قرار می‌گیرند. شبهات مطرح شده از جانب نوجوانان بیشتر اشاره به نبود اقتناع دانشی - معرفتی از طریق خانواده، مدرسه و جامعه است.

۸	خانم «پیام» ما می‌گه من سندنج رفتم اونجا همه خانم‌ها موهاشون باز بود و از این لباس‌های باز پوشیده بودند چون چشم‌های مرداشون پاک بوده اشکال نداره ما هم اگر یک جامعه این جورى داشته باشیم ما هم می‌تونیم راحت باشیم
۶	مثلا من امسال خودم از دبیر دینیمون پرسیدم چرا خانم‌ها این قدر حجاب داشته باشند، ولی آقایون نه؟ بعد گفت آقایون هم حجاب دارند اما خانم‌ها چون وظیفشون بیشتر هست نمیدونم چون وظیفشون سنگین تر هست باید حجابشون بیشتر باشد. خب، یعنی چی یکی که وظیفه‌اش بیشتر هست چرا باید حجاب بیشتری داشته باشه!؟
۷	در مدرسه هم اگه نگاه کنیم حجاب رو اجباری می‌کنند مقنعه رو جلو بده تو حق نداری ابروهات رو برداری یا آرایش کنی

با توجه به تنوع شبهات در حیطه اقتناع دانشی می‌توان گفت از اولین نهادهایی که وظیفه دارند تا نوجوانان را در معارف دینی اقتناع کنند خانواده است. خانواده باید از کودکی جایگاهی، برای یادگیری معارف دینی باشد تا به این وسیله هویت دینی نوجوانان نیز کامل شود. بعد از آن وجود مدارس و حوزه‌های تربیتی مثل مهد کودک‌ها، مهد قرآن‌ها و... است که از کودکی باید با روش‌های مختلفی مبنای دینی به آن‌ها آموزش داده شود. مدارس به

عنوان یکی دیگر از نهادهای آموزشی است که کودکان و نوجوانان مدت زمان بیشتری را در آنجا سپری می‌کنند و چون آگاهی نوجوانان نسبت به معلمین مدیران و مربیان دیگر کمتر است مسلماً هر گونه آموزشی را صحیح دانسته و گفته‌های آنان را به راحتی می‌پذیرند. حال اگر مربیان آموزشی خود دارای معارف کمتری باشند و یا اینکه شبهاتی در ذهنشان داشته باشند به راحتی بر ذهن متریبان خود تأثیر گذاشته و آن‌ها نیز قبول می‌کنند.

۳.۷. تأثیر پذیری از دوستان

نقش دوستان در دوران نوجوانی امری بسیار مهم تلقی می‌شود. در این دوران نوجوانان بیشتر از دوره کودکی خود در ارتباط با دوستان و همسالان خود هستند و نحوه ارتباط آن‌ها نسبت به دوره قبل عمیق‌تر است و به دلیل شرایط سنی خود که گاه تشخیص بسیاری از مسائل برای آن‌ها سخت است به راحتی با دوستان خود ارتباط گرفته و از آن‌ها تأثیر می‌پذیرند. این ارتباط عمیق‌تر گاه تأثیر بسزایی در یافتن هویت دینی آن‌ها می‌گذارد به طوری که ما در این دوره شاهد تغییر پوشش‌ها، گویش‌هایی هستیم که نشان از تأثیر دوستان و همسالان آن‌ها دارد. ارتباط بیشتر نوجوانان با دوستان و همسالان خود باعث تغییر در دینداری آن‌ها می‌شود. گاهی ما در میان نوجوانان می‌بینیم که بعضی از آن‌ها در خانواده‌هایی با فضای مذهبی رشد کرده‌اند، اما تأثیر دوستان باعث شده است از آن فضا دور شده و گاه شبهاتی را مطرح کنند که از دوستان خود شنیده‌اند

وقتی چادرتون رو کنار میزارین به نظرتون نگاه دوستانتون هم تأثیر میزاره یا جوی که توش قرار میگیرین باعث میشه شما چادر نپوشین یا فقط بحث اینکه که اذیتون میکنه؟ یک سری من با یک جمعی از دوستانم کلیپ‌هایی رو میدیدم یا عکسایی رو نگاه می‌کردیم که می‌گفتند این تیپ چقد خفنه یا مد روزه یا. . . با فلان شلوار بک چادر نمیداد یا به فلان شلوار این کفش نمیداد و باید حتماً صندل باشه خوب وقتی چنین تیپی میزنم معمولاً چادر نمی‌پوشم	۱۳

گفته‌های نوجوانان مهاجر نیز از تأثیر مستقیم دوستان در روند تشکیل هویت دینی آن‌ها را می‌دهد. کد ۳ این موضوع را که دوستان تأثیر مستقیمی بر پذیرش دین و حجاب و . . . را دارد را اذعان داشت و حتی این مسئله که والدین نمی‌توانند از این تأثیر جلوگیری کنند را نیز بیان کرد.

۴.۷. عدم رضایت از شیوه بیان آمران به معروف و ناهیان از منکر

مسئله امر به معروف و نهی از منکر یکی از واجبات دین اسلام است، و لازمه این امر بر کسی پوشیده نیست. هدایت کردن افراد به موازین دین اسلام از مسائلی است که باعث محکم شدن بنیاد دین اسلام است، اما گاه مشاهده می‌شود که نحوه و شیوه بیان امر به معروف و نهی از منکر دچار اشکالاتی است. نوجوان نیاز به حمایت عاطفی دارد و وظیفه والدین و مربیان و هر فردی در جامعه است که با کلام لاین آن‌ها را به سمت موازین دینی هدایت کند.

یکی دیگه اینکه بچه‌هایی که از حجاب زده شده اند خیلی بهشون گیر می‌دهند.	نقش آمران به ۲	
من مثال بارزی که تو مترو اتفاق افتاده بود رو میگم یک دختر که همسن خودم بود یکم پوشش با ماها فرق داشت، ولی این جوری نبود که بهش بگیم بد حجاب بود چون هودی که پوشیده بود تا زانو بود تا زانو هم که الان مناسب هست. موقعیت پوشش خوب بود یکم چکمه‌اش بلندتر بود ایشون انگار کلاه هودیشون رو پوشیده بودند موهاشونم چتری بود یعنی موهاشون زیاد دیده نمیشد بعد به خانم مذهبی به قول ماها یک خانم بسیجی اومد چنان با این دختر بد رفتار کرد چنان با این دختر بد حرف زد منی که داشتم نگاه می‌کردم گفتم برو بابا اینا رو نگاه این چه دینی که طرف گیر میده، طرف شاید حجابش فرق داشته باشه، ولی اون قدر بد حجاب نیست که تو داری میگی مانتوش که کوتاه نیست حالا موهاش که خدایش از ما هم اینقدر موهاشون دیده میشه بعد اینقدر باهاش بد حرف زد که تو فلانی تو این طوری این طوری و . . . دختری خیلی باهاش مودبانه حرف زد	معروف و ناهیان از منکر	

گفت خانم پوشش من به تو چه آسیبی میزنه؟! حجابم شاید فرق داشته باشه، ولی من بدحجابم خود دولت جامعه به من گیر نداده بعد تو میای به من گیر میدی! این رفتار خیلی تأثیر بدی رو دخترامون و پوششون گذاشته تو مثلاً آگه میخوای به کسی هشدار بدی به قول خودمون امر به معروف و نهی از منکر کنی داد میزنی دعوا میکنی اصلاً روش درستی نیست، خیلی میخوای هشدار بدی دست دختره رو بگی بکش یک گوشه باهاش حرف بزنی بهش بگو این روشی که تو داری درست نیست این طوری هست و این طوری وقتی تو این قدر داد میزنی کل مترو برمیگردند به آدم نگاه می کنند راستش من خودم هم باشم احساس بدی می کنم.		
ما بارها در خیابون دیدیم که گفتن دختر خانم حجابت و رعایت کن به من خیلی برمی خوره به تو چه ربطی داره که این رو داری بهم میگی یک جوروی بلند میگه که همه بفهمند همه بهت نگاه کنند	۷	
تأثیر پذیریم از محیط خیلی کم بوده و آگه نقصی هست بیشتر از آزار و اذیتها بوده خوب این گشت ارشاد و این موارد باعث میشه آدم زده بشه این گشت هایی که جمع می کنند.	۱۵	

امر به معروف و نهی از منکر لازمه بقای جامعه اسلامی است و بر هر کسی واجب است. متأسفانه گاه مشاهده می شود فلسفه امر به معروف و نهی از منکر برای بسیاری از افراد پوشیده است و نوجوانان برداشت نامناسبی از آن دارند و این امر را به منزله مزاحمت تلقی می کنند.

گاه برای نوجوانان این سؤال پیش می آید که چه ضرورتی دارد که امر به معروف شود و یا وجود گشت ارشاد چه ضرورتی دارد در مصاحبه کد ۱۵ گفتگویی در این مورد صورت گرفته است:

- هویت دینیتون را بیشتر از خانواده گرفتین و اینکه دین غالب ایران چون شیعه هست شیعی مذهب هستین؟

- آره خانواده بیشترین تأثیر روداشته، اما تأثیرپذیریم از محیط به شدت کم بوده و اگه کم وکاستی هست مثلاً تو حجابم یا هرچیزی هست بیشتر از آزار و اذیت‌ها بوده خوب دیدین این‌هایی که حجابشون کم بوده گشت میاد این‌ها رو جمع میکنه خوب این‌ها باعث میشه آدم زده بشه

- اگه هیچ مقاومتی نکنند و جامعه رو رها کنند چی؟

- این جوریه که اصلاً درست نمیشه که طرف و بگیره.

- نگاه خودتون چیه اگه پوشش‌ها همین طوری باشه و هیچ کس هیچی نگه بدتر نیست؟!

- بدتر که بدتر میشه چون کسی که اینجوری هست داره راه خودش رو میره از این طرفم میشه نگاه کرد که ممکنه بدتر از قبل بشه.

- تأثیرش رو که تو جامعه و آقایون میزازه چی بی حیایی و ولنگاری چی با سکوت کردن. فکر نمی‌کنین اوضاع خیلی بدتر میشه؟

- سکوت کردن نه اما میشه از راه فرهنگی و فعالیت‌های مجازی به بچه‌ها آموزش داد نه اینکه به زور این کارو انجام بدن و جلوی جمع این کار رو بکنند و طرف خجالت زده بشه تبلیغ درست بکنن بهتره است.

- خوب این حرفتون درسته اما دارین می‌بینین که هزینه‌های هنگفتی که اونها دارنند می‌کنن کشورهای اسلامی مسلماً این هزینه‌ها رو ندارنند. فضای غالب دست اونهاست اونها خیلی جذاب دارنند کار می‌کنند شما یک فیلمی رو در نظر بگیر که چطور برای افراد اون رو جذاب می‌کنند.

به طور کلی از صحبت‌های نوجوانان گاه از روش نامناسب آمران به معروف و ناهیان از منکر استنباط می‌شود و گاه عدم درک آن‌ها از لازمه امر به معروف و نهی از منکر که لازمه بقای جامعه اسلامی است.

۵.۷. تأثیر فضای مجازی و رسانه

تأثیر فضای مجازی و رسانه‌ها بر هویت دینی و ایجاد شبهات به طور قطع بر کسی پوشیده نیست. پژوهش‌ها و تحقیقات زیادی این امر را ثابت کرده‌اند. در گفتگویی که در بین نوجوانان مهاجر صورت گرفته است آن‌ها نیز این امر را یک موضوع مهم قلمداد کرده و تأثیرپذیری افراد را یک امر مسلّم می‌دانستند.

تأثیر فضای مجازی و رسانه‌ها	۲ وقتی همه اخبارهای امروزی رو آدم میشنوه قتل‌های ناموسی که پیش اومده و شما هم حتما شنیدید. بعد این چه دینی هست که یک آدم بی‌گناه کشته بشه، ولی فرد گنهکار مجازات نشه خوب این‌ها همه رو فکر می‌کنم دیگه به اسم اسلام میان این کارارو انجام میدن بعد ماهایی که تازه عقلمون کامل شده تازه خودمون می‌خوایم انتخاب کنیم این چه خدایی هست که چه دینی هست در اصل دین اسلام اینجوری نیست. چرا در جامعه ما مرد رو این قدر بالا بردن این قدر بالا بردن که به خاطر غیرتش زنش یا ناموسش رو بکشه
۱۳	یک سری من با یک جمعی از دوستانم کلیپ‌هایی رو می‌دیدم یا عکسایی رو نگاه می‌کردیم که می‌گفتند این تیپ چقد خفنه یا مد روزه یا... با فلان شلوار بک چادر نمیداد یا به فلان شلوار این کفش نمیداد و باید حتماً صندل باشه خوب و قتی چنین تیبی می‌زنم معمولاً چادر نمی‌پوشم

۶.۷. شیوه‌های نامناسب تبلیغ

یکی دیگر از زمینه‌های بروز شبهات در میان نوجوانان نحوه تبلیغ نامناسب است. عواملی مانند نبودن جذابیت در فرایند تبلیغ، نوآوری برای سنین نوجوانان، عدم بیان محتواهای قوی معرفتی در بین نوجوانان، و کمبود مبلغین در عرصه پاسخگویی شبهات دینی و... باعث ایجاد شبهات در میان نوجوانان شده است.

تبلیغ	۲	خدا اونجوری که نشون میدن نیست. این طوری که تو کتاب‌ها می‌گن آگه موهات دیده بشه یا غیبت کنی اون جوری میشه؛ حالا جهنم که هست اما چرا

این خدا رو این طوری نشون می دن آگه این کارو کنی خدا بهت بیشتر کمک میکنه، این نشان دهنده ترویج بد دین هست؛ من هرچی حرف میزنم برمیگرده به ترویج دین، این القاء بد کردن		
چرا بعضی ها میگن آره شما که شما که حجاب رو رعایت نکردین یک گناه خیلی بزرگ کردین و میری جهنم و می سوزی، ولی در صورتی که من اعتقاد دارم خدا بخشنده است	۶	
من احساس می کنم در ایران همه چیزای منفی رو دارند میگن مثبت رو آگه میگن این قدر کم هست که دیده نمیشه خوب تو جامعه ما خیلی نیازها هست اینکه فقط خداپرستی باشه که نیست. مثلاً مشکلات جنسی هست خیلی مشکلات هست که باید در موردشون آگاهی بدین و صحبت کنین یک سری معلومات و معارف باید داده بشه وگرنه خدارو به حالت ظلمی می بینی	۷	
خوب این گشت ارشاد و این موارد باعث میشه آدم زده بشه این گشت هایی که جمع می کنند باعث میشه که بیشتر زده بشن خوب الان بیشتر آخوندها رو جوونا قبول ندارند چون حرفاشون تکراری بوده و جذابیت نداشته مثلاً آقای رانفی پور رو دقت کنین همه قبول دارند و همه حرفاشون با مثال هست و قشنگه	۱۵	

با دقت در صحبت های نوجوانان این موضوع روشن می شود که تبلیغ فقط مخصوص افراد خاصی مثل عالمان و فعالان دینی نیست؛ گاه تبلیغ از همه اقشار جامعه صورت می گیرد و کمبودها و نارسایی در این امر باعث نوعی انزجار و گاه ایجاد شبهات شود. بیان کتابها و مقالات و گاه سخنرانی های موجود در جامعه افراد را به سمتی سوق داده است که سؤالات و شبهاتی را ایجاد کند.

با توجه به مصاحبه های پراکنده ای که در مرحله اول از نوجوانان مهاجر انجام شد سؤالات و شبهات مطرح شده نشان از نبود مبلغینی می داد که نیاز جامعه مهاجرت است.

۷.۷. مهاجرت

انجام مصاحبه‌ها و گفتگوهای انجام شده نشان می‌دهد که مهاجرت نیز به عنوان زمینه‌ای برای ایجاد شبهات مطرح می‌شود. اگر چه به جهت ادغام نسل دوم و سوم مهاجران با جامعه میزبان این موضوع کمتر در زندگی آنان تأثیر داشته است اما در میان صحبت‌ها مواردی به چشم می‌خورد که از مهاجرت و هویت یاد کرده‌اند. مهاجرت هم به عنوان پدیده‌ای برای خود فرد تأثیرگذار بوده است و هم به عنوان عاملی در بین اعضای خانواده تأثیرگذار است.

پدر من ده سال هست با ما زندگی نمی‌کنه و استرالیا زندگی می‌کنه. وقتی من ده ساله بودم رفت کمپ استرالیا و چهار سال اونجا بود و نیومد و تلفنی با هم حرف می‌زدیم بعد از چهار سال اومد و هر سال فقط سه ماهش رو اینجا بود و می‌رفت و از وقتی که کرونا اومده اصلاً دیگه اینجا نیومده
خوب جامعه‌ای توش زندگی می‌کنیم خیلی تأثیر گذاشته. ما نزدیک سی یا چهل سال در اینجا داریم زندگی می‌کنیم وقتی با یک جامعه‌ای در ارتباط باشی مثلاً آگه تو گلشهر باشی فقط که این طور نیست. با جامعه میزبان در ارتباطیم مدرسه محل زندگی و... کسانی که از افغانستان به ایران آمده‌اند خلق و خوی ایرانی‌ها را با خودشون دارند. بعضی از این موارد خیلی خوب و مثبت بوده مثل اینکه پدر و مادرها با فرهنگ‌تر شدند و به علم بیشتر اهمیت می‌دهند.   من فکر می‌کنم در افغانستان قومیت‌گرایی خیلی زیاد هست و قوم هزاره را خیلی قبول نداشتند و ما یک هویت واقعی نداشتیم و وقتی ایران اومدیم سعی کردیم هویت اون‌ها را بگیریم و احساس می‌کنم به هیچ جایی تعلق نداریم؛ حتی در بحث‌های سیاسی خود افغانستان می‌گفتند که ما قوم هزاره رو قبول نداریم. فکر می‌کنم ماهویتی نداریم و وقتی جایی میریم سعی می‌کنیم مثل اون‌ها بشیم تا حداقل این کاستی یک طوری جبران بشه   - بحث ما در مورد هویت هم هست شما به نظرتون چه هویتی دارید؟ من دقیقاً می‌تونم بگم پنجاه درصد هویت افغانستانی دارم و پنجاه درصد هویت ایرانی؛ چون ما همین‌جا دنیا اومدیم همین‌جا مهدکودک رفتیم دبیرستان همین‌جا رفتیم با فرهنگ اینجا بزرگ شدیم. حتی سرود ملی ایران رو این قدر خوندم که سرود ملی افغانستان رو بلد نیستیم. فکر می‌کنم پنجاه درصدی هم که افغانستانی هستیم به خاطر پدر و مادرمون هست که هویت افغانستانی بودن خودشون رو نگه داشته‌اند، آگه اون‌ها نگه نمی‌داشتند شصت به چهل می‌شدیم.

نتیجه:

حجاب و پوشش از جمله اموری است که آیات و روایات متعددی آن را بیان کرده و بسیاری از فقیهان نیز با بررسی و تأمل در این آیات آن را به صورت یک امر واجب معرفی کرده‌اند. شکل‌گیری و قبول این حکم نیازمند اعتقاد به اسلام و دستورات الهی است، اما اینکه چگونه می‌توان این امر را اجرا کرد و فرد را در مسیر آن قرار داد نیازمند مسائل و مبانی مختلفی است که در این پژوهش به چند امر اشاره شده است. شاید بتوان گفت خانواده‌ها اصلی‌ترین عامل در شکل‌گیری هویت دینی افراد هستند که باید نوجوانان خود را در مسیر تربیتی صحیح قرار دهند تا نسبت به وجوب حجاب از کودکی آگاه بوده و دلایل و فلسفه آن را آموزش یابند.

در مورد تجربه زیسته نوجوانان مهاجر نیز می‌توان گفت این افراد مانند نوجوانان ایرانی در شرایط یافتن هویت دینی خود یکسان هستند. هویت دینی آن‌ها نیز تحت تربیت خانواده، محیط مدرسه، جامعه، رسانه‌ها و همسالان خود است و فقط در مواردی مثل پدیده مهاجرت تأثیر مثبت و یا منفی خود را گذاشته است. مثبت از این جهت که بعضی از خانواده‌های افغانستانی به دلیل اشتراک دینی که با جامعه میزبان دارند به اصول دینی خود پایبندتر بوده و آن‌ها را با فضای سنتی غالب دینی رشد داده‌اند و گاه منفی چون در مهاجرت محدودیت‌هایی است که افراد را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد.

پدیده مهاجرت باعث شده است که در میان نوجوانان مهاجر افغانستان مهاجرت به کشورهای غربی راحت‌تر صورت گیرد و جزئی از برنامه‌ها و اهداف آن‌ها باشد و این امر باعث می‌شود نسبت به هویت دینی شیعی خود پایبندی کمتری را نشان دهند و پوشش خود را همسوی کشورهای غربی کنند.

در واقع نوجوانان مهاجر در بسیاری از جهات شبیه به نوجوانان ایرانی هستند و همه مواردی که در بحث حجاب، نوجوان ایرانی را به خود درگیر کرده است او را نیز در بر گرفته

است، که باید تغییرات اساسی در بعضی از موارد انجام شود. نکته حائز اهمیت در این پژوهش ایجاد رویکردهای تربیتی مختلفی است که خانواده‌ها، محیط‌های اجتماعی، فرهنگی، دولتی فعالیتهای متنوعی را باید انجام دهند به عنوان نمونه پیشنهادات زیر بیان می‌شود:

- تثبیت هویت دینی به وسیله مبلغان در جهت تحکیم و ترویج حجاب؛
- آشنایی با الگوهای انقلابی و دینی افغانستان؛
- ارائه الگو از مفهوم مهاجرت؛
- نوآوری در تبلیغ ویژه ترویج حجاب؛
- پیشتازی در بیان معارف؛
- گسترش مبلغان دینی ویژه مهاجران
- آگاهی از شرایط اختصاصی مهاجران.

منابع:

۱. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (بی‌تا)، تحف العقول، ترجمه صادق حسن زاده، قم: انتشارات آل علی علیه السلام.
۲. اسکی، محمد شفیق (۱۳۹۸)، جایگاه حجاب در فقه اسلامی، فصلنامه بین المللی قانون یار.
۳. بروجردی، آقا حسین (۱۳۶۶)، منابع فقه شیعه، ترجمه جامع الاحادیث الشیعه، ترجمه جمعی از فضلا، تهران: انتشارات فرهنگ سبز.
۴. طباطبایی، سید محمدحسین (۱۳۷۴)، تفسیر المیزان، ۲۰ جلد، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.

۵. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۱)، تفسیر نمونه، ۲۸ جلد، چ ۱۰، تهران: دار
الکتب الإسلامية.

۶. میربائی، سمانه السادات (۱۳۹۷)، بررسی حجاب در فقه اسلامی،
پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور، تهران: واحد جنوب.